

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д.изк. Петер Цанев,

преподавател

в катедра Психология на изкуството и художествено образование,

Национална художествена академия, София

Професионално направление 8.2 Изобразително изкуство

относно дисертационен труд на тема:

**Формиране и развитие на руския авангард (до 1922 г.) и влиянието му
върху творчеството на Сергей Айзенщайн (1920-1930 г.)**

от

Гергана Савова Табакова

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

по професионално направление

8.2 Изобразително изкуство

1. Обем и структура на дисертацията

Дисертационният труд е с обем 434 страници, които включват и библиографията. Към настоящата работа е обособено и Приложение от 27 страници. То включва визуални материали, които следват логиката на темата. Библиографията съдържа 153 цитирани източника. От тях 21 са на български език, 93 на руски език, 37 са англоезични, 2 на немски език.

Използван е широк спектър от актуални литературни източници: сборници, статии и книги, които предлагат съвременно третиране на темата. Заедно с това са анализирани множество статии, изложбени каталози, есета и публикации, съвременни за периода, който темата разглежда. Дисертацията включва увод, две смислово обособени глави, заключение, приложение и библиография.

2. Обща характеристика на изследването

Обект на дисертационния труд са творчеството на Сергей Айзенщайн в периода 1920-1930 г. и формирането и развитието на руския авангард. Предмет на дисертацията е представянето на спектър от взаимодействия, в които може да бъде открито влиянието на изкуството на живописиста върху това на киното в конкретния контекст на руския авангард.

3. Цели и задачи на дисертационния труд

Централната цел, която дисертацията си поставя, е в хода на анализа да се изведе по-пълна от познатата до сега картина на взаимодействието между изкуствата на руския авангард и творчеството на Айзенщайн.

Във връзка с основната цел на изследването, задачите, които дисертацията си поставя са:

1. Да се разгледат и съпоставят битуващите в руските течения модернизъм и авангард отношения към наратива, като това се осъществи успоредно в сферата на киното и на живописиста.
2. Да се изясни възможно най-пълно произхода на монтажната естетика, а не единствено във връзка с практиката на фотомонтажа в руския авангард.
3. Да се разгледат различните аспекти от режисьорската практика на Айзенщайн в контекста на развитието на руския авангард преди Октомврийската революция като се свържат с развитието на заумната живопис, кубофутуристичната живопис, необектната живопис и практиката на колажа в руските футуристични книги.
4. Да се изведат общите източници, които имат отношение както към изкуството на авангарда извън киното, така и към развитието на творчеството на Айзенщайн

Убедено искам да заявя, че съм респектиран от появата на тази дисертация. Гергана Табакова се заема с изключително сериозен проблем, какъвто представлява изследването на историята и теорията на руския авангард и съумява да намери своя оригинална изследователска теза, която да развие и защити по блестящ начин. За това

свидетелства обосновано разширения обем на текста, който обхваща две големи части, в които е структурирано съдържанието.

Първата част на дисертацията с название „Синтезът на изкуствата и извеждането на монтажния принцип в контекста на руския авангард“ е съставена от две глави „Кинематография“ и „От модернизъм към авангард“.

В първата част на дисертационния труд са разгледани процесите по формиране на авангардните принципи в контекста на руското кино и изобразителните изкуства. Акцентът е върху монтажната естетика и връзката с развитието на другите изкуства. Творчество на Айзенщайн е поставено в широк културен и художествен контекст.

В първата глава на дисертацията се разглежда развитието на руското дореволюционно кино в контекста на културата на Сребърния век и на руското кино след Октомврийската революция, както и проследяване на кинодейността в периода между 1917-1922 г. В тази част на дисертацията е направен много задълбочен анализ на формирането на монтажната школа в киното, свързана с идеите на Сергей Айзенщайн и Дзига Вертов. Дискутира се развитието на руското игрално кино в периода от края на XIX до средата на 20-те години на XX век и специфичните особености, свързани с формирането на авангардните принципи в това национално кино творчеството на Айзенщайн в периода 1920-1930, доколкото според Гергана Табакова предимно в този етап при Айзенщайн се съсредоточават авангардните експерименти, които могат директно да се разгледат във връзка с практиката на други изкуства.

Искушавам се да цитирам един абзац от тази част, изведен като извод и интерпретация от Гергана Табакова, който е показателен за високото ниво на проникновен анализ и оригинален синтез, до който тя достига:

„Цялото творчество на Айзенщайн е изпълнено с дуалности, които хем не могат да се пренебрегнат, хем си обръщат постоянно гръб. В съвременния прочит на това творчество се усеща противоречие в голяма част от неговите звена. Според мен, в голяма степен, то се свързва с невъзможността на Айзенщайн изцяло да приведе намеренията си в образ, тъй като в голяма част от творческия си път е подложен на репресии. Така например се появява противоречието между време и послание; между идеализация на колективния образ и неговото принижаване. Но като че ли това състояние, при което винаги има нещо скрито, нещо нееднозначно и противоречиво му носи и все още актуалната популярност. Айзенщайн хем е затворен в контекста и ограниченията на

собственото си време, хем е винаги съвременен – не само с форма, но и с послания“ (стр. 99).

Намирам за много интересен и полемичен елемент във втората глава „От модернизъм към авангард“ въпросите, разглеждащи понятията модернизъм и авангард, които се пресичат, но не съвпадат по смисъл. В дисертацията авангардните търсения са противопоставени на модернистичните експерименти, като в същото време произходът на тези противопоставяния е потърсен в характера на самия модернизъм.

Важна теза на докторанта в тази част на изследването е свързана с подценяването на ролята на неопрIMITИВИЗМА при формирането и развитието на руския авангард. Теза, която напълно споделям. С неопрIMITИВИЗМА според Табакова започва изграждането на представата за картината като поле, в което могат да влязат и да съжителстват най-разнообразни елементи, които имат различен произход, значения и стилистика (например включване на текст в картина или елементи от различни култури). Този подход към живописата представя в зародиш принципът на монтажа, който става водещ в изкуството на руския авангард след Първата световна война. Под влиянието на развитието на този авангарден принцип, се формират и творческите подходи в театъра и киното на Сергей Айзенщайн (стр. 116-117).

Втората част на дисертацията с название „Формиране на авангардните принципи“ е съставена от пет глави „Руският авангард и популярната култура“, „Развитието на идеята за синтеза на изкуствата в Русия и значението ѝ в контекста на руския авангард“, „Театърът на Айзенщайн“, „Развитие на монтажния принцип като метод в изкуството на руския авангард“, „Проблемът за експресионистичната изразност в руския авангард и творчеството на Айзенщайн“.

Принос на дисертацията е успешното извеждане на връзките между популярната култура и развитието на руския авангард и включването на феномени, външни за изкуствата в творчеството на Айзенщайн, като мюзикхол, цирк, уличен театър и др. и влиянието на тези източници по отношение на живописата и развитието на футуристичния театър.

По много убедителен начин е разкрита връзката между практиката на Айзенщайн и необектната живопис. Нейното проявление Табакова открива най-вече в пластичното изграждане на композицията на кадъра, на която Айзенщайн отделя голямо внимание както в практиката си, така и в теорията си.

Айзенщайн обвързва в практиката си планирането на кадровата композиция с планирането на монтажната композиция по същия начин, по който Малевич обвързва своите представи за кубизма и футуризма като водещи звена в изграждането на целостта на супрематизма. В хода на дисертацията формално се съпоставят множество характеристики на проектите за Проун на Лисицки и кадри от филмите на Айзенщайн, в чиято композиция той често се опира и на визуални проявления на конструктивизма и супрематизма.

Според Табакова общата атмосфера на разкъсване на границите между изкуствата и развитието на идеята за техния синтез, довежда авангардните артисти до заимствания на принципи от различни изкуства и заместване или комбиниране на изразни средства. Така постепенно принципът на колажа и монтажа се налага като водещ в борбата с наратива. Заслужават специално внимание направените от Табакова визуални аналогии на Айзенщайн, които напомнят функцията на отделните образи в част от творчеството на Ларионов, където елементи като надписи, употреба на примитивистки маниер, и дори често изборът на предметност, носят извънсюжетно значение (стр. 353). При съчетанието им в едно изобразително поле, тези елементи влизат в отношение, така че създават объркване, което кара зрителя да търси повода за свързването им извън полето на изображението. Много често в тези творби примитивната образност се съчетава с елементи на популярна култура и актуално ежедневие.

В последната част на дисертацията се разглежда взаимодействието на Айзенщайн с експресионистичната образност, която се противопоставя на стремежите към систематичност и обосновааност. Анализът на експресионистична изразност в руския авангард е направен в контекста на противопоставянето между колективно-индивидуално и емоционално-рационално в контекста на противопоставяне на утилитарната естетика на конструктивизма.

Научни приноси на дисертационния труд

Аз съм напълно съгласен с формулираните научни приноси. Особено ценен според мен е предложеният модел на интерпретация, който извежда ролята на монтажа като креативен и формален метод на авангарда в цялостен контекст и във връзка с живописата, а не само с практиката на фотомонтажа. По този начин дисертацията предлага разширен анализ на творчеството на Сергей Айзенщайн в периода 1920-1930г.

като го извежда извън обичайното тълкуване във връзка с развитието на изкуствата през 20-те и го свързва и с развитието на изкуствата на предреволюционния авангард.

Важен принос на дисертацията е направеният преглед на дореволюционното руско кино, върху което липсва цялостен поглед в научните изследвания в България.

Публикации отразяващи тезите на дисертационния труд

Представени са необходимите публикации, които са свързани с темата на дисертацията. Силно впечатление правят статиите „Театърът на Айзенщайн и руските авангардни кръгове“, публикувани в списание „Изкуство и критика“ и „Мястото на живописата в проблема за композицията на кинокадъра“, публикувано в списание „Визуални изследвания“, които доразвиват важни тези, застъпени в дисертационния труд.

Автореферат

Авторефератът отговаря по обем и съдържание на необходимите изисквания.

Критични бележки и препоръки

Нямам никакви критични бележки и препоръки към представената дисертация.

Заклучение

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за условията за придобиване на научни степени.

Давам положителна оценка на дисертационния труд и препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди научната и образователна степен доктор на Гергана Табакова.

15/09/2022

София

проф. д.изк. Петер Цанев